

ความผิดอาญาที่ควรนำมาใช้ในกระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาท ชั้นพนักงานสอบสวน

CRIMINAL PENALTIES SHOULD APPLIED
RESTORATIVE JUSTICE AND THE COMPROMISE
AT THE POLICE INTERROGATION STAGE

สิทธิกร ศักดิ์แสง*
Sittikorn Saksang*

* อาจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

* Lecturer, Faculty of Law, Suratthani Rajbhat University

* Email: tidruang@hotmail.com

บทคัดย่อ

หลักการทั่วไปเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice: R.J.) และแนวทางวิธีปฏิบัติที่มีอยู่ในปัจจุบันทั้งของต่างประเทศและของไทย โดยการศึกษาวิเคราะห์ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาททางอาญาในชั้นสอบสวน ตามประมวลกฎหมายอาญาและตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ที่มีเอกชนเป็นผู้เสียหายและมีเอกชนเป็นผู้เสียหายร่วมกับรัฐ ซึ่งเป็นคดีเล็กๆ น้อยๆ ไม่ควรจะนำคดีอาญาดังกล่าวขึ้นสู่ศาล ควรใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาททางอาญาในชั้นสอบสวน รวมทั้งศึกษาจากตำรา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารจากการสัมมนาต่างๆ วารสาร ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ดังกล่าวข้างต้น

จากการศึกษาวิจัยพบว่า จากผลการศึกษาวิจัยที่รับข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การประชุมสัมมนา การรับฟังความคิดเห็นและการสัมภาษณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้มีการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน มีข้อสรุปได้ดังนี้

1. ควรที่จะมีกฎหมายใหม่มารองรับเป็นข้อยกเว้นหรือเป็นการเบี่ยงเบนคดีในคดีอาญาบางประเภทที่ไม่สมควรที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก (Main Stream Justice: M.S.J.)

2. ความผิดอาญาประเภทที่ควรนำมาใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน ดังนี้

- 1) คดีอาญาน้อยความได้
- 2) คดีลหุโทษ
- 3) การกระทำความผิดโดยประมาท ซึ่งรวมไปถึงการกระทำโดยประมาทในคดีจราจรด้วย
- 4) คดีอาญาน้อยความได้ที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี

คำสำคัญ: กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

Abstract

Researchers study the general principles on Restorative justice (R.J.) practices and guidelines that currently exist in both foreign countries and Thailand by analysis of restorative justice and dispute resolution in criminal inquiry stage under the Penal Code Act and Traffic Act B.E.2522 which private persons and co-victim of private & state in such small cases should not be brought up to the courts. Restorative process should be used to alternatives dispute resolution in criminal inquiry stage. Researchers also study from educational books, thesis, researches, documents from various seminars, journals and the Internet in connection with aforesaid restorative justice.

From the study documents, seminars and hearing from such opinions of those associated with the criminal justice process that the use of dispute resolution and restorative justice in criminal investigation are in conclusions as follows; it should have new law to support as an exception or a deviation in certain types of criminal cases not appropriate to be brought into mainstream criminal justice process.

2. some types of criminal offense that should be used dispute resolution and restorative justice in criminal investigations are as follow:

- 1) criminal compoundable cases;
- 2) misdemeanor cases;
- 3) criminal negligence cases, including the negligence in traffic cases;
- 4) criminal uncompromised cases not exceeding 5 years imprisonment.

Keywords: Main Stream Justice, Restorative Justice

บทนำ

หลักการ แนวคิดและวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice :R.J.) ได้ถูกพัฒนาดังแต่ประมาณปี ค.ศ.1970 (พ.ศ.2513) เป็นต้นมาและเป็นที่กล่าวถึงและยอมรับกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน และมีหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นกระทรวงมหาดไทย อัยการ ศาล ฯลฯ ได้ดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปบางส่วนแล้วหรือกำลังเสนอร่างกฎหมายเพื่อรับรองการดำเนินการตามกระบวนการดังกล่าว แต่ในส่วนของ “ตำรวจ” ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกและต้นธารที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรมและเป็นองค์กรที่สัมผัสประชาชนโดยตรงในเรื่องการรักษาความสงบเรียบร้อยและการป้องกันปราบปราม รวมทั้งการสืบสอบสวนและทราบข้อมูลสภาพปัญหาในชุมชนนั้นๆที่ดีที่สุด แต่ไม่ปรากฏวิธีการและขั้นตอนตามกฎหมายที่ชัดเจนจะนำมาใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญามาใช้กับผู้กระทำความผิดอาญาในชั้นสอบสวนในการนำมาปฏิบัติได้ (สุวิจักขณ์ โฉมวงษ์, 2548, น. 5)

ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในสังคมหรือในชุมชนนั้นอาจแบ่งได้เป็น ข้อพิพาททางอาญา ทางแพ่ง ทางปกครองและทางรัฐธรรมนูญ (โกเมศ ขวัญเมือง และสิทธิกร คักดีแสง, 2549, น.2-20) ในส่วนของตำรวจจะมีหน้าที่รับผิดชอบเฉพาะข้อพิพาททางอาญาหรือที่มีคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องอยู่ด้วย ซึ่งกฎหมาย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ ที่รองรับอำนาจหน้าที่ของตำรวจในการระงับข้อพิพาท ในปัจจุบันไม่ได้บัญญัติให้อำนาจไว้ มุ่งเน้นเฉพาะ กระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก (Main Stream Justice: M.S.J.) หรือกระบวนการยุติธรรมตามปกติ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น การแก้แค้นเป็นมาตรการแรกสุดที่ถูกนำมาใช้ในการตอบโต้ (Retaliation) ต่อผู้กระทำความผิดเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้รับความเจ็บปวดและได้สำนึกถึงการกระทำความผิด ดังนั้นการแก้แค้นจะถูกดำเนินการโดยผู้เสียหาย เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับความพอใจพอใจ และต่อมามีสิทธิในการโต้ตอบแก้แค้นผู้กระทำความผิดได้กลายมาเป็นของรัฐ (ประเสริฐ เมฆมณี, 2527) การลงโทษได้เป็นการควบคุมสังคมและควบคุมอาชญากรรม วัตถุประสงค์ของการลงโทษจึงได้ถูกกำหนดไว้เป็นหลายกรณี ดังนี้ (อรรถพร ชูบำรุง, 2527)

- 1) การแก้แค้นทดแทน (Retributive Justification) ผู้กระทำความผิดควรได้รับโทษที่ได้ก่อไว้ โทษต้องเหมาะสมกับความผิด โดยความหนักเบาขึ้นอยู่กับผลของการกระทำ
- 2) การยังยั้งหรือการข่มขู่ (Utilitarian or Reductive Justification) การลงโทษเพื่อลดจำนวนอาชญากร การลงโทษรุนแรงเป็นการยับยั้ง ป้องกันอาชญากรรม
- 3) การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Reformation and Rehabilitation) เป็นการแก้ไขผู้กระทำความผิดโดยใช้เรือนจำเป็นสถานที่แก้ไขและปรับปรุง
- 4) การลงโทษที่มีจุดหมายรวม เป็นการรวมเอาทฤษฎีลงโทษอื่นๆ เข้ามาผสมกันแล้วนำไปปรับใช้ลงโทษผู้กระทำความผิด โดยเชื่อว่าการลงโทษผู้กระทำความผิดสามารถทำได้หลายรูปแบบเนื่องจากมีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล การลงโทษจึงไม่ควรกำหนดไว้ตายตัว เพราะจุดมุ่งหมายสุดท้ายคือ ความสงบเรียบร้อยและสวัสดิภาพของสังคม

ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเฉพาะคดีอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความไม่ได้ซึ่งถือว่าเป็นความผิดอาญาแผ่นดินพนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการสอบสวนสืบสวนรวบรวมพยานหลักฐานโดยมิชักช้าและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษอย่างเคร่งครัด ไม่เปิดโอกาสให้พนักงานสอบสวนหรือผู้ใดเข้ามามีส่วนร่วมในการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นไม่ว่าพฤติการณ์และความรุนแรง เหตุหรือผลของการกระทำความผิดจะเป็นอย่างไร เช่น คดีลักทรัพย์ในห้างที่เปิดกิจการอยู่แต่เป็นเวลากลางคืนอันเป็นเหตุจูงใจของความผิดฐานลักทรัพย์ (มาตรา 335)¹ ไม่ว่าเหตุผลของการลักทรัพย์และมูลค่าของทรัพย์สิ่งที่ถูกลักเป็นเท่าใด ก็ถือเป็นคดีลักทรัพย์ในเวลากลางคืนที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปี ถึง 5 ปี เท่าเทียมกันหมด อีกทั้งกระบวนการทางกฎหมายที่มีอยู่ในขณะนี้ก็มุ่งเน้นที่จะลงโทษ

¹ มาตราในในวงเล็บให้หมายถึง มาตรา ตามประมวลกฎหมายอาญาเท่านั้น

ผู้ต้องหาเพียงอย่างเดียว โดยมีได้คำนึงถึงการดูแล เยียวยา ชดใช้ความเสียหายและความรู้สึกของผู้เสียหายแต่อย่างใด (สิทธิกร ศักดิ์แสง และคณะ, 2553, น. 1)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 81 ได้บัญญัติแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐด้านการอำนวยความสะดวกยุติธรรม ไว้ว่า “ (1) ดูแลให้มีการปฏิบัติและบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม และทั่วถึง ส่งเสริมการให้ความช่วยเหลือและให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน และจัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่นในกระบวนการยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้ประชาชนและองค์กรวิชาชีพมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม และการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย” จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มีเจตนารมณ์ที่ต้องการส่งเสริมการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนและให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น อีกทั้งมุ่งให้มีการจัดระบบงานของรัฐในกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ข้อเท็จจริงในทางคดีอาญาที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งที่เป็นความผิดอาญาล้วนและเป็นความผิดอาญาแผ่นดิน จากสถิติที่ปรากฏและจากประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจเองพบว่า กว่าครึ่งหนึ่งของคดีความทางอาญาที่เกิดขึ้นที่เป็นความผิดอาญาแผ่นดิน ไม่มีการรายงานถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยมีการระงับหรือยุติไปตามกระบวนการของสังคมในตัวเอง และเรื่องที่มาถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจปรากฏว่าในข้อเท็จจริงไม่ว่าจะเป็นสำนวนคดีและนำสำนวนคดีไปสู่การพิจารณาในชั้นอัยการและศาลก็มีขึ้นไปไม่ถึงครึ่งหนึ่งของที่ตำรวจได้รับรายงาน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสังคมมีกลไกและกระบวนการในการยุติปัญหาข้อขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์ในตัวเองอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการสมานฉันท์กันเองระหว่างคู่กรณี เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเอกชน กระบวนการสมานฉันท์ดังกล่าวสามารถเกิดขึ้นที่ไหน เมื่อใด และอย่างไรก็ได้ และโดยเฉพาะที่เกิดขึ้นโดยการสมานฉันท์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งมีการดำเนินการอยู่แล้วทั้งที่ไม่มีกฎหมายรองรับในลักษณะของการ “เป่าคดี” ทำให้ทุกวันนี้การทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีเจตนามุ่งเน้นการสร้างความปลอดภัยให้แก่สังคมนั้น ต้องเสี่ยงต่อการกลายเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบด้วยกฎหมาย (มาตรา 157) ทำให้หลักสูตรจิตและหลักนิติศาสตร์ที่ใช้อยู่ในขณะนี้ไม่สามารถคุ้มครองการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการยุติข้อพิพาทตามเหตุผล ความจำเป็น และความต้องการของคู่กรณีได้

ทางออกของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย

ทางออกของกระบวนการยุติธรรมดังกล่าว คือ ความพยายามปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินคดีอาญาให้เหมาะสม คือ ควรเบี่ยงเบนกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักบางเรื่องแล้วนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice: R.J.)² ซึ่งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นแนวคิดที่มีรากฐานแตกต่างจากการอำนวยยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทน (Retribution) ตามกระบวนการยุติธรรมอาญากระแสหลัก

² ข้อสังเกต ในต่างประเทศที่ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญา โดยผู้เขียนได้แยกพิจารณาตามระบบกฎหมายของแต่ละประเทศที่ใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) กับระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) จะพบว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาที่มีใช้ในชั้นสอบสวนของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) หรือประเทศในภาคพื้นยุโรป คือ ประเทศเยอรมนี ประเทศฝรั่งเศส ประเทศออสเตรีย ประเทศเบลเยียม ประเทศสเปน และประเทศเนเธอร์แลนด์ จะให้อำนาจพนักงานอัยการให้อำนาจใช้ดุลพินิจในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาเป็นหลัก แต่มีประเทศเบลเยียม และประเทศเนเธอร์แลนด์ นั้นให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจมีส่วนร่วมใช้การกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาได้ ส่วนประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์ (Common Law) คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์และแคนาดา จะให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจให้อำนาจใช้ดุลพินิจในการใช้การกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในระบบกฎหมายที่แตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามไม่ว่าประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) หรือประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ต่างให้ความสำคัญกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นสอบสวน เพื่อเป็นการลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล เป็นการเยียวยาให้กับผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดได้กลับคืนอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุขเช่นเดียวกัน (David, 2000)

(Main Stream Justice: M.S.J.) โดยมุ่งให้ความสำคัญกับสิ่งซึ่งจำเป็นต้องได้รับการเยียวยา (สำหรับเหยื่อ) ส่วนที่ควรแก้ไขปรับปรุง (สำหรับผู้กระทำความผิด) และสิ่งซึ่งควรเรียนรู้เมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นในสังคม (สำหรับชุมชน) แนวคิดนี้ทำให้เหยื่อเป็นศูนย์กลางของการให้การนิยามเกี่ยวกับอันตรายและการชดเชยเยียวยา กล่าวคือ เหยื่อเป็นผู้กำหนดว่าอันตรายที่ตนได้รับ คือ อะไรและการชดเชยเยียวยาที่เหมาะสมสำหรับตนจะมีขนาดเท่าใด ขณะที่ชุมชนสามารถเข้ามีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมการเรียกร้องความรับผิดชอบจากผู้กระทำความผิดให้การสนับสนุนอาชญากรรมและประกันโอกาสในการแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation) ตนเองของผู้กระทำความผิดและทำให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคม (Reintegration) ซึ่งเป็นปรัชญาสำคัญที่ทำให้กระบวนการสันติการมองปัญหาเปลี่ยนไปจากเดิม (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ, 2548, น. 28) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญา เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่ใช้ควบคู่ไปกับกระบวนการยุติธรรมอาญากระแสหลัก³ หรือกระบวนการยุติธรรมตามปกติ มิใช่เข้าไปแทนที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาจึงมีแนวคิด หลักการ และลักษณะพิเศษที่แตกต่างออกไปจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก และจากเหตุผลที่แตกต่างกันนี้จึงส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถนำไปปรับใช้ได้กับทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา⁴ ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการยุติธรรม

³ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice : R.J.) อาจถูกนำมาใช้เพื่อบรรเทาความเคร่งครัดในการบังคับใช้กฎหมายอย่างไม่เหมาะสมในระบบความยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก (Main Stream Justice: M.S.J) หรือกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามปกติ แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ก็มีข้อจำกัดในประการอื่นนอกจากที่จะมีแนวโน้มในการนำมาใช้กับเฉพาะคดีอาญาบางประเภทเท่านั้น กล่าวคือ

1) การดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาขึ้นอยู่กับความร่วมมือด้วยความสมัครใจของคู่กรณีทุกฝ่ายเป็นสำคัญ หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ให้ความร่วมมือ ก็ควรใช้วิธีการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก เพราะกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ได้เป็นมาตรการที่ทดแทนกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของรัฐ แต่เป็นทางเลือกหนึ่งเมื่อจะไม่นำกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลักมาใช้กับคดีอาญาบางประเภท

2) บทบาทของชุมชนในการให้ความร่วมมือกับการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญานั้นมีข้อจำกัดหลายด้าน ชุมชนแต่ละแห่งมีทรัพยากรและบุคคลที่มีทักษะไม่เท่ากัน บางชุมชนมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ มีความแตกต่างในเรื่องวัฒนธรรมความเชื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทัศนคติของชุมชนหรือสังคมที่มีต่อการกระทำความผิดและผู้กระทำความผิด

3) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาอาจไม่ใช่สิ่งจำเป็นในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมทางอาญาได้ทุกกรณีหากกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลักสามารถจัดระบบให้สามารถควบคุมสังคมได้ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาก็อาจไม่ใช่เรื่องจำเป็น (คณะอนุทำงานจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในงานคุมประพฤติ, 2547, น.8-9)

⁴ โปรดดูรายละเอียดมติที่ประชุมของคณะกรรมการว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมแห่งชาติ (UN Commission on Crime Prevention and Criminal Justice) ที่ 1999/26 ลงวันที่ 28 กรกฎาคม ค.ศ. 1999 เรื่อง “การพัฒนาและการดำเนินการเกี่ยวกับประนีประนอมข้อพิพาทและมาตรการทางกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการยุติธรรม” มติที่ประชุมสหประชาชาติ ที่ 2000/14 ลงวันที่ 27 กรกฎาคม 2000 เรื่อง “หลักการพื้นฐานว่าด้วยการดำเนินการโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญา” อีกทั้งมติที่ประชุมสมัชชาทั่วไปที่ 56/261 ลงวันที่ 31 มกราคม ค.ศ. 2002 เรื่อง “แผนปฏิบัติการสำหรับการดำเนินการตามปฏิญญากรุงเวียนนาว่าด้วยอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรม : การประสมเรื่องทำพายในศตวรรษที่ 21” (ชาติ ชัยเดชสุริยะ, 2552, น.70-76)

เชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทในชั้นชุมชนและฝ่ายปกครอง ในชั้นพนักงานสอบสวน⁵ ขึ้นอัยการ⁶ ขึ้นศาล⁷ และราชทัณฑ์⁸ (วันชัย รุจนวงศ์, ม.ป.ป., น. 1) ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ควรจะมีรูปแบบที่เป็นหลักตายตัว แต่ทุกรูปแบบที่ใช้อยู่จะมีผลมาจากความผูกพันระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นของแต่ละท้องถิ่นของประเทศไทย ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะต้องสร้างจากรากหญ้าสู่ระดับบน

⁵ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน คือกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นตำรวจ ซึ่งโดยปกติตำรวจจะมีหน้าที่หลัก คือ ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยภายในรัฐ แต่ในการปฏิบัติหน้าที่นั้น ตำรวจสามารถใช้ดุลพินิจได้เมื่อสิทธิตามที่กฎหมายกำหนดให้อำนาจไว้ คือ การใช้ดุลพินิจในการปฏิบัติงานในหน้าที่ ที่อยู่ภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตน ในกรณีที่นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญามาใช้ เช่น การตักเตือน ซึ่งการตักเตือนนั้นมีได้ 2 ลักษณะดังนี้

1. การตักเตือนอย่างเป็นทางการ ซึ่งเป็นการ ตักเตือนด้วยวาจา ในกรณีที่เป็นการกระทำความผิดที่ไม่รุนแรงและมีพยานหลักฐานพอที่จะตั้งข้อหาได้และผู้กระทำความผิดยินยอม

2. การตักเตือนอย่างไม่เป็นทางการ เช่น การทำเป็นหนังสือตักเตือน ในกรณีที่เป็นการกระทำความผิดซ้ำ เป็นต้น

⁶ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานอัยการ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานอัยการ พนักงานอัยการมีหน้าที่ในการพิจารณาสั่งฟ้องคดีต่อศาล ซึ่งในชั้นพนักงานอัยการสามารถนำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญามาใช้ได้ หากชั้นตอนนั้นนำมาซึ่งความพอใจแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ด้วยวิธี การต่อรองคำรับสารภาพหรือ การสั่งชะลอการฟ้อง คือ กรณีที่พนักงานอัยการได้พิจารณาถึงผลร้ายที่เกิดขึ้นและการกระทำของผู้กระทำความผิดแล้วเห็นว่ายังไม่ควรสั่งฟ้องคดี โดยพิจารณาจากประวัติส่วนตัวของผู้กระทำความผิดแล้วเห็นว่าไม่เคยมียุติโทษจำคุก หรือเคยรับโทษแต่เป็นกรณีประมาท จึงสั่งชะลอฟ้องไว้และรอฟังรายงานความประพฤติ หากพ้นกำหนดแล้วผู้กระทำความผิดไม่ได้กระทำความผิดซ้ำหรือไม่ได้คิดเงื่อนไข ก็จะมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีมีผลให้คดีระงับไป (สิทธิกร ศักดิ์แสง และคณะ, 2553 , น.36)

⁷ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นศาล กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นศาล เช่น ประเทศแคนาดา ได้นำมาปรับใช้ในคดีอาญาความผิดฐานฉ้อโกงที่มีราคาทรัพย์สินมากกว่า 20,000 ดอลลาร์, ความผิดฐานปล้นทรัพย์, ความผิดเกี่ยวกับเพศ, ความผิดฐานลักพาตัวไปเรียกค่าไถ่, ความผิดฐานประมาท ศาลมีอำนาจส่งคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ โดยส่งคดีให้คณะกรรมการชุมชนดำเนินการพิจารณาตามโครงการไกล่เกลี่ยตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (ชาติ ชัยเดชสุริยะ, 2552, น.78-88)

⁸ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นราชทัณฑ์ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นราชทัณฑ์ เป็นกระบวนการนำผู้กระทำความผิดที่มีความเสี่ยงเล็กน้อย ออกไปจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลักหรือกระบวนการยุติธรรมตามปกติ โดยนำบุคคลเหล่านี้เข้าไปอยู่ในกระบวนการชุมชนบำบัด (Community-based Corrections) ถือเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาโดยใช้ชุมชนบำบัด ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสม เพราะบุคคลส่วนใหญ่ที่กระทำความผิดจะเป็นคดีประเภทความผิดเล็กน้อย คงเป็นไปได้ที่จะคุมขังทุกคน สำหรับความผิดอาญาทุกข้อหา ดังนั้นการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาเพื่อการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม เพราะจากสภาพปัญหาของจำนวนบุคลากรและราชทัณฑ์มีจำนวนจำกัด เรือนจำควรมิไว้สำหรับผู้กระทำความผิด ที่มีลักษณะความผิดที่รุนแรงจำเป็นต้องนำตัวผู้กระทำความผิดกันออกจากสังคมกระบวนการชุมชนบำบัดของราชทัณฑ์มีสิ่งที่ตามมาคือ การช่วยให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนเข้าสู่สังคม (Reintegration) เป็นกระบวนการที่จะเตรียมการทั้งสังคมและผู้กระทำความผิด โดยคาดหวังว่าหลังจากที่ผู้กระทำความผิดกลับเข้าสู่สังคมแล้ว จะปรับปรุงแก้ไขตนเองให้เป็นที่ยอมรับของสังคม คือ ทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความสามารถที่จะปฏิบัติตามกฎหมายและมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่เข้ากับสังคมได้และหลังจากที่มีการบำบัดแล้ว บุคคลดังกล่าวต้องเกิดการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติภายในตัวเอง ภายในครอบครัว เพื่อนหรือสถาบันที่อยู่รอบตัว (สิทธิกร ศักดิ์แสง และคณะ, 2553, น.38)

ลักษณะและประเภทคดีอาญาที่ควรนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทในชั้นพนักงานสอบสวนของประเทศไทย

ข้อเท็จจริงในทางคดีอาญาที่เกิดขึ้นในสังคม จากสถิติที่ปรากฏและจากประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจเองพบว่า (สิทธิกร ศักดิ์แสง และคณะ, 2553, น. 125) กว่าครึ่งหนึ่งของคดีความทางอาญาที่เกิดขึ้น ไม่มีการรายงานถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยมีการระงับหรือยุติไปตามกระบวนการของสังคมในตัวเองและเรื่องที่มาถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจปรากฏว่าในข้อเท็จจริงไม่ว่าจะเป็นสำนวนคดีและนำสำนวนคดีไปสู่การพิจารณาในชั้นอัยการและศาลก็มีขึ้นไปไม่ถึงครึ่งหนึ่งของที่ตำรวจได้รับรายงาน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสังคมมีกลไกและกระบวนการในการยุติปัญหาข้อขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์ในตัวเองอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการสมานฉันท์กันเองระหว่างคู่กรณี เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเอกชน กระบวนการสมานฉันท์ดังกล่าวสามารถเกิดขึ้นที่ไหน เมื่อใด และอย่างไรก็ได้ และโดยเฉพาะที่เกิดขึ้นโดยการสมานฉันท์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งมีการดำเนินการอยู่แล้วทั้งที่ไม่มีกฎหมายรองรับ ทำให้ทุกวันนี้การทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีเจตนามุ่งเน้นการสร้างควมสงบสุขให้แก่สังคมนั้น ต้องเสี่ยงต่อการกลายเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบด้วยกฎหมาย ทำให้หลักสุจริตและหลักนิติศาสตร์ที่ใช้อยู่ในขณะนี้ไม่สามารถคุ้มครองการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการยุติข้อพิพาทตามเหตุผล ความจำเป็นและความต้องการของคู่กรณี⁹

เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวน หมายถึง กระบวนการพิจารณาคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนไม่ว่าจะเป็นในชั้นพนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อจะทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อเอาผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษโดยส่งมอบคดีให้อัยการเป็นผู้สรุปสำนวนหลักฐานในการที่จะส่งฟ้องหรือไม่ส่งฟ้องคดีอาญาต่อศาลกระบวนการยุติธรรมดังกล่าวไม่สามารถแก้ไขปัญหอาชญากรรมในสังคมได้เท่าใดนักเมื่อเทียบกับคดีข้อมูลเชิงสถิติจากสำนักงานศาลยุติธรรม จะพบว่าคดีอาญาที่มีโทษ ไม่เกิน 5 ปีมีอยู่ร้อยละ 70 ควรหรือไม่ที่เปียงเบนคดีอาญาที่ไม่เกิน 5 ปี เพื่อลดคน ลดงบประมาณและเวลาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นศาล จึงมีการค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาลังคมขึ้นมาก็คือ การนำแนวคิดหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice: R.J.) มาใช้ในการระงับข้อพิพาททางอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน เพื่อให้ระงับข้อพิพาททางอาญาระหว่างคู่กรณี ในลักษณะของความชอบด้วยกฎหมาย¹⁰ มีความยุติธรรม ความโปร่งใส สามารถถูกตรวจสอบได้ และที่สำคัญประชาชนหรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมและป้องกันแก้ไขอาชญากรรมในระดับท้องถิ่นหรือชุมชน ซึ่งจะเป็นร่วมกันเชิงสมานฉันท์ อันเป็นการลดความคลุมเครือและสงสัยของประชาชนต่อการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและช่วยให้กระบวนการยุติธรรมของไทยมีศักยภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นไปในลักษณะแบบ Win-Win ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน¹¹ แต่ทั้งนี้ต้องไม่กระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก (Main Stream Justice: M.S.J.) ดังนี้

⁹ การให้ความเห็นของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย ให้ความเห็นต่อคณะกรรมการการศึกษาไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน ในคณะกรรมการการยุติธรรมและการตำรวจ วุฒิสภา ในการประชุมครั้งที่ 3 วันพุธที่ 20 พฤษภาคม 2552 ณ ห้องประชุมคณะกรรมการการยุติธรรมฯ หมายเลข 102 ชั้น 1 อาคารรัฐสภา 2

¹⁰ การให้ความเห็นของ พลตำรวจตรี อำนาจนันทะโน รองผู้บัญชาการตำรวจนครบาล พลตำรวจตรี ชยุต ธนทวีรัชต์ รองผู้บัญชาการตำรวจภูธร ภาค 1 และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธาณิ วรภัทร์ รองคณบดีคณะนิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ในการประชุมอนุกรรมการพิจารณาการศึกษาการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน ในคณะกรรมการการยุติธรรมและการตำรวจ วุฒิสภา ในการประชุมครั้งที่ 9 วันพุธที่ 1 กรกฎาคม 2552

¹¹ การให้ความเห็นของ พลตำรวจโท อาจิม โชติวงศ์ อนุกรรมการการพิจารณาการศึกษาการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน ในคณะกรรมการการยุติธรรมและการตำรวจ วุฒิสภา ในการประชุมครั้งที่ 5 วันพุธที่ 3 มิถุนายน 2552

1. ลักษณะของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน

การนำหลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice: R.J.) ในคดีอาญามาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนซึ่งสามารถนำมาใช้ได้ 2 ลักษณะ คือ (ณภัทร กตเวทีเสถียร, 2547, น.134)

1.1 การนำมาใช้เป็นเพียงเลี้ยวหนึ่งของหลักการยังไม่มีผลให้คดีระงับลงเนื่องจากยังติดที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลักตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงเป็นการนำมาใช้เพื่อประกอบดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ตำรวจเท่านั้น

1.2 กรณีสามารถนำมาใช้เพื่อให้คดีอาญาระงับลงได้ในความผิดอาญา¹²บางประเภทได้ ซึ่งความผิดอาญานั้นจะต้องมีผู้เสียหายที่เป็นเอกชนเท่านั้น จะไม่ใช้กับความผิดที่รัฐเป็นผู้เสียหายโดยไม่มีเอกชนมีส่วนเสียหาย กล่าวคือ คดีอาญาที่มีเอกชนเป็นผู้เสียหายส่วนตัวกับคดีอาญาที่มีเอกชนเป็นผู้เสียหายร่วมกับรัฐ ที่ความผิดอาญานั้นไม่ควรจะนำไปสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก (Main Stream Justice: M.S.J.)

เมื่อพิจารณาการศึกษาพบว่าควรนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในลักษณะกรณีนำมาใช้เพื่อให้คดีระงับลงได้ในความผิดบางประเภทได้ในชั้นพนักงานสอบสวน เพื่อให้ระงับข้อพิพาททางอาญาระหว่างคู่กรณี เป็นไปด้วยความชอบด้วยกฎหมาย ความยุติธรรม โปร่งใส สามารถถูกตรวจสอบได้ และที่ประชาชนหรือชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาเป็นการอำนวยความสะดวกและป้องกันแก้ไขปัญหอาชญากรรมในระดับท้องถิ่นหรือชุมชนและเป็นการลดความคลุมเครือสงสัยของประชาชนต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจและช่วยให้กระบวนการยุติธรรมของไทยมีศักยภาพมากยิ่งขึ้นได้ ตามที่ได้มีการศึกษาจากอนุกรรมการพิจารณาการศึกษาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนในคณะกรรมการการยุติธรรมและการตำรวจ วุฒิสภา การรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมในชั้นสอบสวนตามภูมิภาคต่างๆและการประชุมสัมมนาและการศึกษาดูงานของต่างประเทศ เช่น ประเทศจีน ประเทศมาเลเซียและประเทศลาว ผู้เขียนได้ศึกษาวิเคราะห์สรุปผลพบว่า ควรจะมีกฎหมายมารองรับอำนาจตำรวจในการใช้ดุลพินิจในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน คือ เพื่อประโยชน์ของตำรวจเองและที่สำคัญเพื่อประโยชน์ของสังคม¹³

¹² ความผิดอาญาอาจแบ่งได้สองประเภท คือ

1. ความผิดอาญาที่เป็นส่วนบุคคล เช่น ชีวิต ความปลอดภัยของร่างกาย และทรัพย์สิน เป็นต้น
2. ความผิดอาญาที่เป็นส่วนรวม เช่น ความปลอดภัยในการจราจร ความมั่นคงเชื่อถือของระบบแลกเปลี่ยน (เงินตรา) และเอกภาพของดินแดน (คณิต ณ นคร, 2552 , น.271)

¹³ การที่ให้มีการดำเนินดังกล่าวได้นั้นจึงควรจะมีกฎหมายมารองรับอำนาจตำรวจในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน ในรายงานวิจัย เรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน” ได้ดำเนินการศึกษาพบว่าควรจะมีกฎหมายมารองรับนั้น มีอยู่ 2 วิธีด้วยกัน คือ (สิทธิกร ศักดิ์แสง และคณะ, 2553, น.112-114)

1. แก้ไขปรับปรุงประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเปิดโอกาสให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน ที่ใช้กันอยู่ของต่างประเทศ เช่น ประเทศเยอรมัน ประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น
2. ควรจะบัญญัติกฎหมายขึ้นมารองรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนโดยตรง

เมื่อพิจารณาถึงแนวทางดังกล่าวกับการรองรับอำนาจตำรวจในการใช้ดุลพินิจใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญา ผู้เขียนเห็นว่าถ้าแก้ประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะพบปัญหา คือ พัวพันไปทั้งระบบ ดังนั้นเห็นควรที่จะมีกฎหมายใหม่มารองรับเป็นข้อยกเว้นหรือเป็นการเบี่ยงเบนคดีในคดีอาญาบางประเภทที่ไม่สมควรที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก (Main Stream Justice : M.S.J.)

2. ประเภทความผิดอาญาที่ควรนำมาใช้ในระบบการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน

ประเด็นปัญหาว่าจะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนมาใช้ในความผิดประเภทใดบ้าง และควรจะเป็นความผิดที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาเท่านั้นจะเป็นความผิดอาญาทั้งหมด¹⁴ ผู้เขียนเห็นว่า ควรนำมาใช้กับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน ควรแต่ความผิดอาญาที่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายอาญาซึ่งเป็นกฎหมายทั่วไป และความผิดอาญาที่เกิดขึ้นโดยประมาท ดังนี้

2.1 คดีอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้

จากการศึกษาวิเคราะห์ในรายงานวิจัย “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน” (สิทธิกร คัดี้แสง และคณะ, 2553, น.126) พบว่า คดีอาญาที่มีความผิดความผิดอันยอมความได้ซึ่งถือว่าเป็นความผิดอาญาส่วนตัว ตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งได้แก่ ความผิดฐานทำให้ประชาชนหลงเชื่อว่าเป็นสินค้าหรือบริการของผู้อื่น (มาตรา 272 วรรคสาม) ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา (มาตรา 276 วรรค 1) ความผิดฐานอนาจาร (มาตรา 278 มาตรา 283 และมาตรา 284) ความผิดฐานทำให้เสื่อมเสียเสรีภาพ (มาตรา 309 วรรค 1) ความผิดฐานหน่วงเหนี่ยวกักขังผู้อื่น (มาตรา 310 วรรค 1 และ มาตรา 311 วรรค 1) ความผิดฐานเปิดฉันทหรือเอาจดหมาย โทรเลขหรือเอกสารใดๆซึ่งปิดผนึกของผู้อื่นไป (มาตรา 322) ความผิดฐานเปิดเผยความลับของผู้อื่นซึ่งล่วงรู้หรือได้มาโดยเหตุที่เป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่หรือโดยเหตุที่ประกอบอาชีพ (มาตรา 323 มาตรา 324และมาตรา 325) ความผิดฐานหมิ่นประมาทผู้อื่น (มาตรา 326และมาตรา 333) ความผิดฐานหมิ่นประมาทผู้ตาย (มาตรา 327 และมาตรา 333) ความผิดฐานหมิ่นประมาทโดยโฆษณา (มาตรา 328และมาตรา 333) ความผิดฐานฉ้อโกง (มาตรา 341 มาตรา 342 และมาตรา 348) ความผิดฐานฉ้อโกงแรงงาน (มาตรา 344 และมาตรา 348) ความผิดฐานฉ้อโกงค่าเช่า ค่าโรงแรม (มาตรา 345 และมาตรา 348) ความผิดฐานฉ้อโกงให้จำหน่ายทรัพย์สิน (มาตรา 346 และมาตรา 348) ความผิดฐานฉ้อโกงวินาศภัย

¹⁴ นอกจากประมวลกฎหมายอาญาที่กำหนดความผิดและโทษไว้แล้วยังมีกฎหมายเฉพาะที่กำหนดความผิดและโทษทางอาญาไว้ด้วยซึ่งได้แก่ การกระทำความผิดตาม ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยป้องกันและปราบปรามทุจริตแห่งชาติ ประมวลกฎหมายที่ดินพระราชบัญญัติศุลกากร พระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท พระราชบัญญัติสุรา พระราชบัญญัติการพนัน พระราชบัญญัติไฟ พระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พระราชบัญญัติราชการทหาร พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และการตลาดหลักทรัพย์ พระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน ฯลฯ พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคนต่างด้าว พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามค่าประเวณี พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ด พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พระราชบัญญัติ มาตรการซึ่งดวงวัด พระราชบัญญัติการพิมพ์ พระราชบัญญัติการสาธารณสุขและโรคติดต่อ พระราชบัญญัติดอกเบี้ยให้กู้ยืมของสถาบันทางการเงิน พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พระราชบัญญัติป่าไม้ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พระราชบัญญัติสงวนและรักษาพันธุ์สัตว์ป่า พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พระราชบัญญัติการประมง พระราชบัญญัติแร่ พระราชบัญญัติควบคุมแร่ดินุ๊ก พระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พระราชบัญญัติควบคุมสินค้าตามชายแดน พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พระราชบัญญัติโรงงาน พระราชบัญญัติสถานบริการ พระราชบัญญัติเรือไทย พระราชบัญญัติการเดินทางบนน้ำไทย พระราชกำหนดราคาสินค้าและการป้องกันการผูกขาด พระราชบัญญัติและปราบปรามการฟอกเงิน พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พระราชบัญญัติขนส่งทางบก พระราชบัญญัติจรรยาบรรณทางบก พระราชบัญญัติทางหลวง พระราชบัญญัติรถยนต์ พระราชกำหนดป้องกันการใช้สารระเหย ความผิดตามประกาศของคณะปฏิวัติ และอื่นๆ เป็นต้น (สิทธิกร คัดี้แสง และคณะ, 2553, น.127) ผู้เขียนเห็นว่าความผิดอาญาที่บัญญัติไว้ในกฎหมายเฉพาะ ล้วนแล้วแต่เป็นความผิดที่เป็นนโยบายของรัฐที่ต้องการปราบปรามอย่างเข้มงวดอย่างยิ่งควรจำเป็นต้องใช้กระบวนการยุติธรรมอาญากระแสหลัก (Main Stream Justice : M.S.J) หรือกระบวนการยุติธรรมอาญาปกติ ผู้วิจัยเห็นว่าไม่ควรนำมาใช้กับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน

(มาตรา 347 และมาตรา 348) ความผิดฐานฉ้อโกงเจ้าหนี้ผู้รับจำนำ (มาตรา 349 และมาตรา 351) ความผิดฐานโกงเจ้าหนี้ (มาตรา 350 และมาตรา 351) ความผิดฐานยักยอกทรัพย์สิน (มาตรา 352 และมาตรา 356) ความผิดฐานจัดการทรัพย์สินของผู้อื่นโดยทุจริต (มาตรา 353 และมาตรา 356) ความผิดฐานยักยอกทรัพย์สินซึ่งไม่มีผู้ใดอ้างว่าเป็นเจ้าของ (มาตรา 355 และมาตรา 356) ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สิน (มาตรา 358-359) ความผิดฐานบุกรุก (มาตรา 362 และมาตรา 366) ความผิดฐานย้ายหรือทำลายเครื่องหมายเขตแห่งอสังหาริมทรัพย์ (มาตรา 363 และมาตรา 366) ความผิดฐานเข้าไปหรือซ่อนตัวอยู่ในเคหสถาน อาคารเก็บรักษาทรัพย์สิน หรือสำนักงานในความครอบครองของผู้อื่น (มาตรา 364 และมาตรา 366) รวมไปถึงความผิดอาญาที่กฎหมายกำหนดให้เป็นความผิดอันยอมความได้นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว เมื่อเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำความผิดเป็นญาติกันตามมาตรา 71 ได้แก่ ความผิดฐานลักทรัพย์ (มาตรา 334-335) ความผิดฐานฉ้อโกงทรัพย์ (มาตรา 336 วรรค 1) ความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน (มาตรา 343) ความผิดฐานรับของโจร (มาตรา 357) ความผิดฐานทำให้ทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อสาธารณประโยชน์เสียหาย (มาตรา 360) ซึ่งเมื่อพิจารณาการศึกษาเกี่ยวกับความผิดอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความไม่ได้นั้น สามารถนำไปใช้ได้ในการบวนการยุติธรรมทางอาญาทุกชั้นตอนไม่ว่าจะเป็นกระบวนการยุติธรรมชุมชน กระบวนการยุติธรรมในชั้นฝ่ายปกครอง กระบวนการยุติธรรมในชั้นสอบสวน กระบวนการยุติธรรมในชั้นศาลและกระบวนการยุติธรรมในชั้นราชทัณฑ์

2.2 คดีอาญาที่เป็นความผิดลหุโทษหรือความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษ

จากการศึกษาวิเคราะห์ในรายงานวิจัย “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน” (สิทธิกร คักดีแสง และคณะ, 2553, น.127) พบว่า คดีความผิดลหุโทษหรือความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษ ที่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายอาญา ดังนี้ความผิดลหุโทษในฐานะความตั้งแต่มาตรา 367 – 398 ดังนี้ เมื่อเจ้าพนักงานถามชื่อที่อยู่เพื่อปฏิบัติตามกฎหมาย ไม่ยอมบอกหรือแกล้งบอกชื่อที่อยู่อันเป็นเท็จ (มาตรา 367) ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเจ้าพนักงานที่ขอด้วยกฎหมาย (มาตรา 368) ทำให้สิ่งของที่เจ้าพนักงานปิด-แสดงไว้เสียไป (มาตรา 369) ส่งเสียง-กระทำอื้ออึงโดยมิเหตุอันควร (มาตรา 370) พาอาวุธไปในที่ชุมนุม (มาตรา 371) ทะเลาะกันในทางสาธารณะหรือสาธารณะสถาน (มาตรา 372) ปลดปล่อยละเลยบุคคลวิกลจริต (มาตรา 373) ไม่ช่วยผู้อยู่ในภยันตรายแห่งชีวิต (มาตรา 374) ทำให้สิ่งระบายนสาธารณะขัดข้อง (มาตรา 375) ยิงปืนในที่ชุมนุมโดยใช้อาวุธปืน (มาตรา 376) ปลดปล่อยละเลยสัตว์หรือสัตว์ร้าย (มาตรา 377) เมาครองสติไม่ได้-ประพฤติดูหมิ่นในถนนสาธารณะ-สาธารณะสถาน (มาตรา 378) ชัก-แสดงอาวุธในการวิวาทต่อสู้ (มาตรา 379) ทำให้เกิดปฏิกรณ์ในที่น้ำขัง (มาตรา 380) ทารุณสัตว์-ฆ่าสัตว์ให้รับทุกขเวทนา (มาตรา 381) ใช้สัตว์ทำงานเกินควร (มาตรา 382) ไม่ช่วยเมื่อเพลิงไหม้-สาธารณะภัยอื่น (มาตรา 383) บอกกล่าวความเท็จให้ประชาชนตกใจ (มาตรา 384) กีดขวางทางสาธารณะโดยไม่จำเป็น (มาตรา 385) ปัก-วางสิ่งเกะกะ-ไม่แสดงสัญญาณในทางสาธารณะ (มาตรา 386) ติดตั้งสิ่งของที่อาจตก-พังลงในทางสาธารณะ (มาตรา 387) กระทำการอันควรขยahkan โดยเปลือย-ลามกต่อสาธารณะกานัล (มาตรา 388) ทำให้ของแข็งตก-ให้ของโสโครกเปรอะเปื้อน (มาตรา 389) กระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นรับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ (มาตรา 390) ใช้กำลังทำร้ายผู้อื่นไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ (มาตรา 391) ทำให้ผู้อื่นกลัว-ตกใจโดยการขู่เข็ญ (มาตรา 392) ดูหมิ่นซึ่งหน้าหรือด้วยโฆษณา (มาตรา 393) ใส่ดื้อนสัตว์เข้าไปสวน-ไร่นาของผู้อื่น (มาตรา 394) ปลดปล่อยละเลยให้สัตว์เข้าสวน-ไร่นาผู้อื่น (มาตรา 395) ทิ้งซากสัตว์ซึ่งอาจเน่าเหม็นในทางสาธารณะหรือริมทางสาธารณะ (มาตรา 396) ข่มเหงทำให้ผู้อื่นอับอายเดือดร้อนรำคาญ (มาตรา 397) ทารุณเด็ก คนป่วย คนชรา (มาตรา 398) การกระทำความผิดลหุโทษที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญา เมื่อพิจารณากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนจะพบว่าสามารถใช้กระบวนการยุติธรรมดังกล่าวได้ภายใต้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแต่ต้องยุติโดยความเห็นชอบของพนักงานอัยการ เว้นแต่มีกฎหมายอื่นกำหนดไว้โดยเฉพาะ จึงควรจะมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนโดยเฉพาะ

2.3 คดีอาญาที่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท

จากการศึกษาวิเคราะห์ในรายงานวิจัย “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน” (สิทธิกร คักดีแสง และคณะ, 2553, น.128) พบว่า คดีความผิดอาญาที่ได้กระทำโดยประมาท มีอยู่ 2 ประเภทคดี คือ คดีอาญาที่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย ได้แก่ เจ้าพนักงานทำให้ผู้ถูกคุมขังหลุดพ้นจากการการคุมขังไปโดยประมาท (มาตรา 205) กระทำให้เกิดเพลิงไหม้โดยประมาท (มาตรา 225) กระทำให้เกิดภัยอันตรายต่อประชาชนโดยประมาทตามความในมาตรา 226-มาตรา 237 (มาตรา 239) กระทำให้ผู้อื่นตายโดยประมาท (มาตรา 291) กระทำให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัสโดยประมาท (มาตรา 300) กระทำให้ผู้อื่นถูกหน่วงเหนี่ยว กักขังโดยประมาท (มาตรา 311) ทำให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจโดยประมาท และคดีความผิดอาญาโดยประมาทตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522

เนื่องจากการนำความผิดอาญาที่กระทำโดยประมาทมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนนี้ เพราะการกระทำโดยประมาทเป็นการกระทำโดยผู้กระทำไม่มีเจตนาที่จะทำความผิดทางอาญาอย่างแท้จริงและไม่ประสงค์จะให้เกิดความเสียหายขึ้น เขากระทำความผิดระงับขึ้นหากเขาจะตั้งใจจะใช้ความระมัดระวัง นอกจากนี้ยังมีหลายกรณีที่คนเราบางคนอาจเกิดมาเป็นคนซุ่มซ่าม เตะโหน่น ช่นนี่ ซี้ลิม อยู่เป็นปกตินิสัย การจะกะเกณฑ์ให้ต้องรับโทษอาญาถึงจำคุก เพราะขาดความระมัดระวังจึงออกจะเป็นการเกินวิสัยเกินไปและไม่สมเหตุผลเท่าใดนัก (ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ, 2551, น.98) เมื่อพิจารณากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนจะพบว่าสามารถใช้กระบวนการยุติธรรมดังกล่าวได้ภายใต้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแต่ต้องยุติด้วยความเห็นชอบของพนักงานอัยการ เว้นแต่มีกฎหมายอื่นกำหนดไว้โดยเฉพาะ จึงควรจะมีกฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนโดยเฉพาะ แต่อย่างไรก็ตามความผิดอาญาที่ได้กระทำโดยประมาทที่รัฐเป็นผู้เสียหายโดยเฉพาะโดยไม่มีเอกชนเป็นผู้เสียหายร่วม ซึ่งได้แก่ ความผิดเจ้าพนักงานทำให้ผู้ถูกคุมขังหลุดพ้นจากการการคุมขังไปโดยประมาท (มาตรา 205) จะไม่นำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นต้น

2.4 คดีอาญาที่เป็นความผิดที่มีโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 5 ปี

จากการศึกษาวิเคราะห์ในรายงานวิจัย “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน” (สิทธิกร คักดีแสง และคณะ, 2553, น.128 - 129) พบว่า คดีความผิดอาญาอันเป็นความผิดอันยอมความมิได้ซึ่งถือว่าเป็นความผิดอาญาแผ่นดินที่มีโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 5 ปี ตามประมวลกฎหมายอาญาและมีความผิดที่มีเอกชนเป็นผู้เสียหายหรือมีเอกชนเป็นผู้เสียหายร่วมได้แก่ การทำลาย ฆ่านรณ เอาไปหรือทำให้สูญหายหรือรั่วรั้นซึ่งพินัยกรรมหรือเอกสารใดทำให้ผู้อื่นเสียหาย (มาตรา 188) การลอบฝัง ฆ่านรณ ย้ายหรือทำลายศพ เพื่อปิดบังการเกิดการตาย (มาตรา 199) การฆ่าสุ่มกันตั้งแต่ 10 คนขึ้นไปใช้กำลังประทุษร้าย ชูเชียวว่าใช้กำลังประทุษร้าย (มาตรา 215 มาตรา 216) การวางเพลิงเผาทรัพย์ (มาตรา 217 ,218 ,220 ,221,220) เป็นทรัพย์ที่มีราคาน้อยและไม่อันตรายต่อบุคคล (มาตรา 223) การกระทำให้โรงเรือน อยู่เรือ ที่จอดรถหรือสาธารณชนท่อนจอดรถ สิ่งปลูกสร้าง เครื่องจักรกล สายไฟฟ้า น่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่บุคคลอื่น (มาตรา 226) ผู้มิวิชาชีพในการออกแบบ ควบคุมหรือการก่อสร้าง น่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่บุคคลอื่น (มาตรา 227) การทำให้เกิดอุทกภัยหรือเพื่อให้เกิดขัดข้องแก่การใช้น้ำน่าจะเป็นอันตรายแก่บุคคลอื่นหรือทรัพย์ของผู้อื่น (มาตรา 228 ว.1) การใช้ยานพาหนะรับจ้างขนส่งคนโดยสารมีลักษณะหรือการบรรทุกจนน่าจะเป็นอันตรายแก่บุคคลในยานพาหนะนั้น (มาตรา 233) การทำใด ๆ แก่สิ่งผลิตไฟฟ้าหรือการส่งน้ำเป็นเหตุให้ประชาชนขาดความสะดวกหรือน่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ประชาชน (มาตรา 234) การปลอมปนอาหาร ยา เครื่องอุปโภค บริโภค เพื่อให้บุคคลอื่นเสพยาหรือใช้ (มาตรา 236) การเอาของสิ่งมีพิษหรือสิ่งอื่น น่าจะเป็นอันตรายแก่สุขภาพ เจือลงในอาหารหรือน้ำซึ่งอยู่ในบ่อ สระหรือที่ซึ่งน้ำใดๆ (มาตรา 237) การกระทำโดยประมาทตามมาตรา 236,237 (มาตรา 239) การปลอมแปลงเอกสารทำให้ผู้อื่นเสียหาย (มาตรา 264) การทำบัตรอิเล็กทรอนิกส์ปลอม (มาตรา 269/1) การทำเครื่องมือหรือวัตถุ

สำหรับปลอมแปลงหรือให้ข้อมูลในการปลอมหรือแปลงบัตรอิเล็กทรอนิกส์ ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 269/1 (มาตรา 269/2) การใช้บัตรอิเล็กทรอนิกส์ของผู้อื่นโดยมิชอบ (มาตรา 269/5) การมิไว้เพื่อนำออกใช้ซึ่งบัตรอิเล็กทรอนิกส์ของผู้อื่นโดยมิชอบ (มาตรา 259/5) ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น (มาตรา 269/6) การขายของโดยหลอกลวงด้วยประการใดให้ผู้ซื้อ หลงเชื่อ (มาตรา 271) การปลอมเครื่องหมายการค้าของผู้อื่นซึ่งได้จดทะเบียนแล้ว (มาตรา 273) การเลียนแบบเครื่องหมายการค้าของผู้อื่นซึ่งได้จดทะเบียนแล้ว (มาตรา 274) การนำเข้าหรือจำหน่ายหรือเสนอจำหน่ายเครื่องหมายการค้า (มาตรา 271 (1) , 273, 274 (มาตรา 275) การพบบุคคลอายุเกิน 15 ปี แต่ไม่เกิน 18 ปี เพื่อการอนาจาร (มาตรา 283 ทวิ ว. 1) การมิไว้หรือการมิไว้เพื่อประกอบการค้าหรือการเผยแพร่วัตถุหรือสิ่งลามก (มาตรา 287) การช่วยหรือการยุยงเด็กไม่เกิน 16 ปี ให้ทำตนเอง (มาตรา 293) การเข้าร่วมชุมนุมต่อสู้ระหว่างบุคคลตั้งแต่ 3 คน ขึ้นไป (มาตรา 294) การทำร้ายผู้อื่นให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจของผู้อื่น (มาตรา 295) การทำร้ายร่างกายกับบุคคล ตามมาตรา 289 (มาตรา 296) การเข้าร่วมในการชุมนุมต่อสู้ระหว่าง 3 คนขึ้นไปได้รับอันตรายสาหัส (มาตรา 299) หญิงทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูก (มาตรา 301) การทำแท้งหญิง (มาตรา 302 ว. 1) การทอดทิ้งเด็กอายุไม่เกิน 9 ปี (มาตรา 306) การละทิ้งหน้าที่ตามกฎหมายหรือตามสัญญาต้องดูแลผู้ซึ่งพึ่งตนเองมิได้ (มาตรา 307) การข่มขืนใจผู้อื่นโดยทำให้กลัวว่าจะเกิดอันตราย (มาตรา 309 ว. 1 ว. 2) การให้บุคคลอื่นกระทำการกักขังหน่วงเหนี่ยวผู้อื่นโดยปราศจากเสรีภาพในร่างกาย (มาตรา 310 ทวิ) การทุจริตรับไว้ จำหน่าย เป็นธุระจัดหา ล่อไปหรือพาไปบุคคลเกิน 15 ปี แต่ไม่เกิน 18 ปี (มาตรา 312 ตริ ว.1) การลักทรัพย์ของผู้อื่นหรือที่ผู้อื่นรวมอยู่ด้วยไปโดยทุจริต (มาตรา 334) การลักทรัพย์ของผู้อื่นหรือที่ผู้อื่นรวมอยู่ด้วยไปโดยทุจริตโดยเหตุฉกรรจ์ (มาตรา 335 ว. 1) การวิ่งราวทรัพย์ (มาตรา 336 ว. 1) การรับของโจร (มาตรา 357 ว. 1) การบุกรุกเคหสถานของผู้อื่น (มาตรา 362) การบุกรุกในเคหสถานของผู้อื่นเข้าไปเอาทรัพย์ของผู้อื่น (มาตรา 363) การเข้าไปหลบซ่อนในเคหสถานของผู้อื่น (มาตรา 364)

เมื่อพิจารณาการศึกษาเกี่ยวกับการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน ในประเด็นเกี่ยวกับประเภทความผิดอาญาที่จะนำมาใช้ในชั้นพนักงานสอบสวน คือ คดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปีตามประมวลกฎหมายอาญาและความผิดอาญาโดยการประมาทติจจารตามพระราชบัญญัติติจจาร พ.ศ. 2522 และในเบื้องต้นเห็นว่ากฎหมายที่จะมีขึ้นมารองรับการใช้กระบวนการยุติธรรมดังกล่าวจะเป็นกฎหมายแม่บทที่จะกำหนดกรอบของการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน ดังนั้น จึงเห็นควรให้จำกัดประเภทความผิดไว้เฉพาะความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปีและ ความผิดอาญาโดยการประมาทติจจารตามพระราชบัญญัติติจจาร พ.ศ. 2522 เท่านั้นก่อน เนื่องจากกฎหมายที่เกี่ยวกับการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน ที่เกิดขึ้นนี้เป็นกฎหมายใหม่ที่ยังไม่เคยมีการบัญญัติบังคับใช้ในประเทศไทยมาก่อนหากเปิดกว้างให้สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมดังกล่าวกับคดีที่มีโทษในทางอาญาตามกฎหมายอื่นด้วยอาจจะก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติตามมาได้ เนื่องจากความผิดที่มีโทษในทางอาญาตามกฎหมายอื่น มีจำนวนมากและแต่ละความผิดก็มีความเชื่อมโยงกันในหลายมิติซึ่งจะต้องใช้ระยะเวลาในการศึกษาอย่างเพียงพอ แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนมีความเห็นเพิ่มเติมว่าลักษณะของกฎหมายนั้นจะมีการพัฒนาตัวเองตลอดเวลาซึ่งหากมีการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวนี้ไปช่วงระยะเวลาหนึ่งแล้วก็จะมีการเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมได้ในภายหลัง

นอกจากนี้ ในประเด็นการนำคดีอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความไม่ได้ คดีที่เป็นความผิดอาญาแผ่นดินที่รัฐเป็นผู้เสียหายเท่านั้น ผู้เขียนเห็นว่าไม่ควรนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนมาใช้ แต่ควรจะใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน ที่เป็นความผิดอาญาแผ่นดินที่มีเอกชนเป็นผู้เสียหายร่วมด้วยและเป็นคดีที่มีลักษณะของการกระทำความผิดไม่ร้ายแรงตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นและการกระทำความผิดนั้นต้องไม่ใช่เป็นการกระทำความผิดซ้ำๆซากๆ

ข้อสังเกต กรณีที่ข้อพิพาทที่จะนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญานั้นจะต้องเป็นการกระทำความผิดที่มีโทษในทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาและเป็นการกระทำความผิดตามกฎหมายอื่นด้วย ก็ควรให้ใช้ได้เฉพาะความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ส่วนความผิดตามกฎหมายอื่นก็ให้ดำเนินการตามขั้นตอนและกระบวนการของกฎหมายนั้นๆ ต่อไป

ดังนั้นผู้เขียนวิเคราะห์สรุปประเภทคดีอาญาสามารถใช้กระบวนการสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาได้ในชั้นพนักงานสอบสวนที่เหมาะสม ซึ่งได้แก่ คดีความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาดังต่อไปนี้

1. คดีอาญานอญอมความได้
2. คดีลหุโทษ
3. คดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี
4. คดีที่เป็นความผิดโดยประมาทในคดีจราจร

บทสรุป

หากสามารถนำแนวคิดหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice: R.J.) มาใช้ในการระงับข้อพิพาททางอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนได้ประสบความสำเร็จนั้นเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก (Main Stream Justice: M.S.J.) จะต้องมีการยอมรับการใช้กระบวนการยุติธรรมดังกล่าวขึ้นมา เพื่อให้ข้อพิพาททางอาญาระหว่างคู่กรณีรับ ในลักษณะของความชอบด้วยกฎหมาย มีความยุติธรรม ความโปร่งใส สามารถถูกตรวจสอบได้ ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับผู้เสียหายที่ควรได้รับการเยียวยาในสิ่งที่ถูกกระทำและการให้อภัยต่อผู้กระทำความผิด ทำให้ผู้กระทำความผิดได้สำนึกต่อการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นและจะไม่กระทำความผิดนั้นมาอีก โดยให้ประชาชนหรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมและป้องกันแก้ไขอาชญากรรมในระดับท้องถื่นหรือชุมชน ซึ่งจะร่วมกันเชิงสมานฉันท์ อันเป็นการลดความคลุมเครือและสงสัยของประชาชนต่อการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและช่วยให้กระบวนการยุติธรรมของไทยมีศักยภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นไปในลักษณะแบบ Win-Win ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทในชั้นพนักงานสอบสวน ดังนี้

Win ที่ 1 เป็นประโยชน์แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในการได้รับแก้ไขเยียวยา รวมทั้งการปรับสำนึกสำนึกการให้อภัยแก่ผู้กระทำความผิด

Win ที่ 2 เป็นประโยชน์กับผู้กระทำความผิดที่สำนึกในการกระทำความผิด การชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้เสียหาย โดยผู้เสียหายให้อภัยกับผู้กระทำความผิด

Win ที่ 3 ลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล ลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ลดการทุจริตของเจ้าพนักงานและลดงบประมาณภาครัฐ

Win ที่ 4 เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับเข้ามามีส่วนร่วมในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมและป้องกันปัญหาความขัดแย้งในชุมชนเพื่อเสริมสร้างให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

บรรณานุกรม

- โกเมศ ขวัญเมือง, และสิทธิกร คักดีแสง. (2549). *การศึกษาแนวใหม่: ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- คณะกรรมการการยุติธรรมและการตำรวจ วุฒิสภา. (2552). *โครงการสัมมนา เรื่อง “การไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นสอบสวน” วันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 โรงแรมเจริญธานีบิรินเซส อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- คณะกรรมการการยุติธรรมและการตำรวจ วุฒิสภา. (2552). *โครงการสัมมนา เรื่อง “การไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นสอบสวน” วันที่ 7 สิงหาคม 2552 ณ โรงแรมริเจซี หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- คณะอนุทำงานจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในงานคุมประพฤติ. (2547). *คู่มือการปฏิบัติงานกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในขั้นตอนการสืบเสาะและพินิจสำหรับพนักงานคุมประพฤติ (เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรผู้ปฏิบัติงานกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในงานคุมประพฤติ)*. กรุงเทพฯ: กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม.
- คณิต ณ นคร. (2552). *วิชาอาญาวิพากษ์*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, และคณะ. (2548). *วรรณกรรมปริทัศน์ เรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: การคืน “อำนาจ” แก่เหยื่ออาชญากรรมและชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ชาติ ชัยเดชสุริยะ. (2552). *เอกสารประกอบการสัมมนา “ร่างพระราชบัญญัติมาตรการแทนการฟ้องคดีอาญา พ.ศ.” วันพุธ ที่ 20 พฤษภาคม 2552 ณ ห้องแกรนด์บอลรูม โรงแรมเซ็นจูรี่พาร์ค*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.
- ณภัทร กตเวสกีธร. (2547). *การระงับข้อพิพาทในคดีอาญาโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ศึกษาเฉพาะความผิดที่มีผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายอาญา (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ทวีเกียรติ มินะกะนิษฐ. (2551). *คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคทั่วไป (พิมพ์ครั้งที่ 9)*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (2478). *ราชกิจจานุเบกษา*, 42, 589.
- ประมวลกฎหมายอาญา. (2499). *ราชกิจจานุเบกษา*, 731(94 ฉบับพิเศษ), 1-15.
- ประเสริฐ เมฆมณี. (2523). *หลักทฤษฎีอาญา*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. (2550). *ราชกิจจานุเบกษา*, 124(47ก), 1.
- วันชัย รุจนวงศ์. (ม.ป.ป.). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์*. กรุงเทพฯ: กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน.
- สิทธิกร คักดีแสง, และคณะ. (2553). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน (รายงานวิจัยเสนอต่อสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- สุวิจักขณ์ ไฉมวงศ์. (2548). *การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อัมมพ พูบำรุง. (2527). *ทฤษฎีอาชญาวิทยา*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- David, M. (2000). *An International Review of Restorative Justice – Crime Reduction Research Series* (Paper No.10).